

Mi toga ovdje ne marimo pobijati, jer smo spreda već dokazali protivno. Nu reći ćemo odmah, da si Lorenz protuslovi zabacujuć uporabu etičkih mjerila. Ta on na početku svoga djelca i sam reče: „Istina je, da nam kod uporabe gotovoga sustava nekoga puka aplikacija malo koristi, ali imamo li mi pravo držati, da bog zna kako visoko stojimo nad onimi zabludami, jesmo li mi pomoću naših novijih metoda polučili bolje rješenje velikih problema povjestne znanosti ili zar bi u tom imao stajati hvaljeni napredak, da neki misle, da bi se poviest imala pretvoriti u lexikon antikvarnih znamenitosti?“¹⁸

Lorenz je u ostalom i sam došao u nepriliku. Vidimo to odtud, što je on — zabaciv etiku Aristotelovu, kršćansku moraluku, Kantov rigorizam — istomu Buckleu stao popuštati.

Dozovemo li si u pamet, što smo gore razpravljali o slobodnoj volji i poviesti kao njenom tvorcu, razabrat ćemo lahko, na koliko je Lorenz posrnuo, kad je uztvrdio, da pitanje o volji ne stoji u nuždnom savezu s pitanjem presude. Žalimo uz to, da nije naveo bar jedan primjer, iz kojega bi se vidjelo, da stanoviti historični čin može jednako vriedan biti s gledišta absolutnoga determinizma kao i indeterminizma — dakle s dvajuh gledišta, od kojih nijedno ne stoji: pošto stoji samo naše stanovište posredujuće.

Što hoće dakle Lorenz, kad neće aplikaciju etike na poviest? „Ne imade li se historiografija, veli on, sasvim odreći svake presude o vriednosti predmeta svoga, to je njena zadaća potražiti svoja mjerila u svom vlastitom krugu. Poviest kao samostalna znanost mora svoja mjerila sama naći, iz sebe same izvaditi, ako neće s jedne strane, da bude služavkom druge znanosti; a s druge, da se odreče karaktera prosudjujuće kritike. Mislilo se što mu drago o pojmu absolutnoga u filozofiji, znanost povjestna kao takova poznaje samo vremenu, a po tom jedino relativnu mjeru stvari. Cielo presudjivanje vried-